

ANALIZA MULTIASPECTUALĂ A UNOR MONUMENTE
ALE PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL IMOBIL DIN
IAȘI, ROMÂNIA

Viorica URSU, ORCID ID: 0000-0003-4194-47992

viorica.ursu@dp.utm.md

Irina BULAT

irina.bulat@emi.utm.md

Svetlana ALBU, ORCID ID: 0000-0002-8648-950X

svetlana.albu@emi.utm.md

Ion ALBU, ORCID ID: 0000-0003-2134-7065

ion.albu@fcgc.utm.md

Summary. According to UNESCO, cultural heritage brings together “the whole corpus of material signs - both artistic and symbolic - transmitted from the past to every culture and, therefore, to all humanity. As a constituent part of the affirmation and enrichment of cultural identities, as well as a heritage belonging to the whole of humanity, the cultural heritage gives each place specific characteristics and is the depository of human experience” [1]. And the built cultural heritage is the most valuable part of the cultural heritage of each state, which includes separate buildings, architectural complexes and built-up areas (houses and administrative buildings, urban and rural mansions, churches, monasteries, technical and industrial facilities, etc., part of cultural heritage that has both a direct material value and a sentimental value.

This article discusses the multi-aspect analysis of the cultural heritage built in the city of Iasi, Romania. It is no coincidence that the cultural and historical monuments of the neighboring country were selected for a more detailed analysis. This is due to the common history and the common cultural history. In most cases, the Republic of Moldova borrows the positive experience of the aspects related to the legislation in the field, of the institutions and bodies dealing with the protection of the Romanian cultural heritage, establishing and cataloging the objects that are part of the built cultural heritage. This article is the first in a series of articles, whose theme is the analysis of cultural historical monuments with their own history, architecture and monumental importance in the neighboring country, Romania.

Cuvinte cheie: patrimoniu, monument istoric, biserică, mănăstire, arhitectură, stil neogotic, stil barok, stil gotic, stil eclectic, stil neoclasic.

Introducere

Monumentele istorice din România [2], atâtea câte au mai rămas, reprezintă fără îndoială unele din cele mai vii mărturii ale trecutului istoric al pământului nostru, fiind răspândite pe o arie largă ce corespunde spațiului geografic ocupat de popoarele ce au trăit, au dăinuit și și-au dezvoltat aici civilizații proprii. Chiar dacă unele din aceste civilizații au apus, chiar dacă aria lor geografică nu mai corespunde astăzi cu teritoriul ocupat de România, ele fac parte însă, în totalitatea lor, din mozaicul care a dat naștere civilizației românești actuale. Aceste mărturii istorice, fie ele vestigii ale civilizațiilor preistorice, ruine ale unor monumente roase de aripa vremii sau distruse cu bună știință de răutatea, lăcomia sau ignoranța generațiilor ce s-au perindat în decursul secolelor, fie ele monumente care au înfruntat veacurile în forma lor inițială, fie în formă restaurată sau transformată, și pe care le putem vedea astăzi, sunt o neprețuită comoară artistică și documentară, fără de care studiul civilizației românești nu este de conceput.

Legislația și doctrina românească distinge următoarele domenii ale patrimoniului cultural național: **patrimoniul cultural național imobil (monumentele istorice)**, patrimoniul arheologic, patrimoniul cultural național mobil și patrimoniul cultural național imaterial [3]. Potrivit art. 1 alin. (2) a Legii României nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor, Potrivit prevederilor *Legii nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice* [4], „*monumentele istorice sunt bunuri imobile, construcții și terenuri situate pe teritoriul României, semnificative pentru istoria, cultura și civilizația națională și universală*” (așa cum fiecare dintre aceste categorii este definită în lege) care sunt clasate în două grupe: grupa A (monumente istorice de valoare națională și universală) și grupa B (monumente reprezentative pentru patrimoniul cultural local).

Monumentele pot fi împărțite în categorii tipologice, așa cum sunt ele menționate și în Legea nr. 5/2000 privind aprobarea *Planului de amenajare a teritoriului național* [5](Secțiunea a III-a – Zone Protejate), tipologie care nu respectă întocmai categoriile stabilite de Legea nr. 422/2001, dar reprezintă o abordare pragmatică a domeniului. În prezentul articol ne vom referi doar la cele arhitecturale, care îmbracă

forma de: cetăți; ansambluri curți domnești; biserici fortificate – cetăți; castele, conace, palate; cule; clădiri civile urbane; ansambluri urbane; biserici din lemn; muzee etnografice în aer liber; biserici rupestre; biserici și ansambluri mănăstirești; arhitectura industrială; amenajări căi de comunicație; monumente de arhitectură populară; ansambluri tradiționale rurale.

Orașul Iași [6], așezat pe culmile a șapte coline, este un important centru economic și cultural al Moldovei și în același timp unul dintre cele mai mari și mai vechi orașe ale României. În centrul orașului se află așa numitul Platou de Aur în jurul căruia s-a dezvoltat orașul de-a lungul secolelor. Un număr impresionant de monumente istorice arhitecturale: biserici ortodoxe și palate domnești. În Iași există mai bine de 700 de monumente de arhitectură. În cele ce urmează, vom analiza câteva din cele mai spectaculoase monumente istorice ale patrimoniului cultural ieșean.

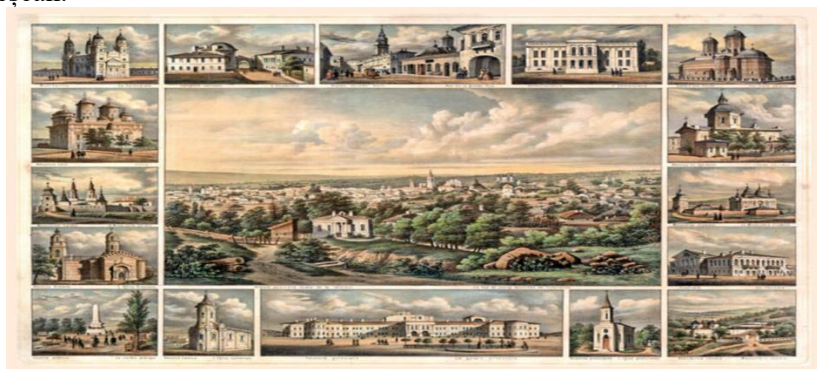

Fig. 1. Orașul Iași, România

Orașul Iași a cunoscut o înflorită dezvoltare, în special după cea de-a doua jumătate a secolului al XVI-lea, moment în care a devenit capitala Moldovei. Viața spirituală creștină a înflorit odată cu meșteșugurile și comerțul. În eforturile domnilor de a păstra pe teritoriul Moldovei o tradiție creștină românească, de neclintit, aceștia au înălțat – pe locurile unde în trecut fuseseră biserici din lemn, distruse în vremuri tulburi – altele mai impunătoare și mai rezistente.

1. **Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi”**, unul dintre cele mai renumite complexe de artă feudală românească, o capodoperă arhitecturală trecută în legendă și care nu încetează a uimi vizitatorii din

întreagă lume, este situată în centrul istoric al oraşului Iaşi, şi care îmbină forme tradiţionale cu materiale preţioase şi decoraţiuni rafinate spectaculoase.

Prezent

Trecut

Fig. 2. Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi”, Iași

Istoricul: În spiritul tradiției marilor voievozi mușatini de odinioară, Vasile Lupu și-a inaugurat domnia sa prin zidirea unei biserici, care avea să fie fără pereche: „Sfinții Trei Ierarhi” sau „Trisfetitele” de la Iași între anii 1637-1639, în numele celor trei mari arhieriei ai începuturilor Bisericii creștine: Vasile cel Mare, Grigore Teologul și Ioan Gură de Aur, care îmbină spiritul bizantin și tradiția moldovenească și care a servit drept necropolă a familiei sale [7]. Deasupra ușii la intrarea din partea sudică a bisericii se află pisania ctitorului Vasile Lupu: „Cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh, iată eu, robul stăpânului Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și închinător al Treimii, Io, Vasile Voievod, cu milă lui Dumnezeu Domnul Țării Moldovei, și cu Doamna noastră Tudesca și cu dăruirii de Dumnezeu copii Ioan Voievod și Maria și Ruxandra, am zidit această sfânta ruga în numele Sfinților Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigore Teologul și Ioan Gură de Aur. Și s-a sfințit cu mâna Arhiepiscopului Varlaam la 7147, mai 6.” [8]

Arhitectura: Planul și volumetria bisericii sunt cele moldovenești specifice secolului al XVI-lea: forma suplă a construcției, prezența celor trei abside laterale în formă de cruce, arcele de boltă suprapuse de la baza turlelor octogonale și tamburul turlei în formă de stea în șaisprezece colțuri, simbol al coroanei voievodale, așezat pe o bază pătrată.

Unicitatea edificiului este dată de exteriorul sculptat ca o minunată dantelă în piatră. Decorațiunile sunt organizate pe 30 de benzi orizontale diferite: nișe, colonete rusești, mici porticuri orientale cu arcade în

acoladă și diferite flori încastrate, vase persane (încadrate între coloanele de tip rusec), discuri solare (asemănătoare celor sculptate pe porțile maramureșene), motive geometrice turcești, arabe, georgiene, armene și persane cu motive arhitecturale românești, sau floarea de crin. Influența goticului transilvănean este vizibilă la contraforturile armătura de piatră a ferestrelor, la profilul ușilor și la chenarele cu baghete [7]. Iar simbolurile mistice universale se împletesc într-o desăvârșită armonie cu elemente inspirate din sculptură românească tradițională, din broderiile populare și din creștăturile în lemn [8]. La începuturi, partea reliefată a bisericii a fost acoperită în întregime cu foiță de aur, iar spațiile intermediare cu albastru de cobalt. Se spune că turcii ar fi incendiat biserica pentru a recupera aurul, însă acest lucru nu a putut fi dovedit științific.

În pronaos se găsesc nișele funerare ale familiei lui Vasile Lupu și ale domnitorilor Dimitrie Cantemir și Alexandru Ioan Cuza, ceea ce face din această biserică un adevărat panteon al istoriei naționale. În naos, există un altar destinat inițial moaștelor Sfintei Paraschiva, aduse de Vasile Lupu la 1641, cu o nișă din marmură decorată cu mozaicuri. Acestea reprezintă aspecte din viața Sfintei și aducerea moaștelor sale de la Constantinopol la Iași. Acest lucru a fost posibil datorită ambițiilor sale de urmaș al împăraților bizantini, dar și în semn de recunoștință pentru acțiunile și donațiile sale generoase, oferite de către Patriarhia din Constantinopol.

Câteva repere istorice cu privire la acest eveniment măreț [9]: După ce a construit măreața Biserică „Trei Ierarhi”, Vasile Lupu s-a gândit să-i sporească prestigiul. S-a adresat Patriarhului Partenie I, cerându-i moaștele sfinte. În mai 1641, prin scrisoare sinodală, s-a trimis la Iași răspunsul favorabil. Gestul înaltului prelat ortodox a fost răsplătit pe măsură. Domnitorul a plătit datoriile Patriarhiei și a făcut danii consistente, în valoare de 468.000 de aspri. Transferul s-a făcut în mare taină: „Peste zidurile cetății, pentru a nu se încălca legea islamică, care interzicea transportarea celor morți cu excepția sultanilor, și a nu se face tulburare în sânul comunității creștine care se vedea privată de ocrotirea Sfintei Cuvioase” [10]. Trei ierarhi, clerici și credincioși au însoțit moaștele care au fost păzite de oastea otomană până în Capitala Moldovei.

Până în 1884, rămășițele au fost depuse în Biserica Trei Ierarhi, într-un giulgiu din pânză de in. Un puternic incendiu care a afectat în 26 decembrie 1888 trapeza care adăpostea temporar racla Sfintei a determinat strămutarea permanentă a acestora la Catedrala Mitropolitană în 1889.

Domnitor de factură renașcentistă, mare iubitor de artă și învățătură, Vasile Lupu, în incinta mănăstirii a înființat la 1640 prima școală superioară de limbă greacă și slavonă, numită mai târziu „**Academia Vasiliană**”. Ansamblul monahal mai cuprinde și Muzeul Gotic sau **Sala Gotică** [7]. Numită gotică nu pentru arhitectură exterioară, ci datorită bolților interioare în ogivă delimitate de nervuri de piatră, această anexă se mai remarcă printr-un balcon exterior cu 12 coloane cilindrice de piatră și un turn roman la intrare construit în timpul restaurării generale a mănăstirii (1890), destinat să preia funcțiile înaltului turn-clopotniță la care se renunțase. [7; 8]

Tot aici a înființat și o tipografie cu presă adusă de la Kiev unde a apărut prima lucrare tipărită din Moldova în anul 1643, celebra *Cazania* („Carte românească de învățătură”) a Mitropolitului Varlaam. [7].

Reconstrucții și restaurări: Lucrările de restaurare au fost efectuate în anii 1882 – 1887, ceea ce ține de arhitectură și până spre 1898-pictură (pictura originală a fost refăcută complet, aducându-se elemente noi) și reamenajarea interiorului. Aceste lucrări de restaurare au fost efectuate sub conducerea arhitectului André Lecomte de Noüy. Iconostasul a fost schimbat în aceeași perioadă cu unul sculptat în marmură de Carrara și decorat cu mozaicuri și emailuri, iar sub comanda arhitectului francez turnul-clopotniță a fost demolat [7].

Fig. 3. Reabilitarea Mănăstirii „Sfinții Trei Ierarhi”, Iași

Odată cu restaurarea bisericii a trebuit să fie înlocuite majoritatea pieselor de mobilier și a obiectelor de cult deteriorate, iar cele care lipseau să fie completate cu altele concepute din nou, fapt exploatat de arhitecți și designeri care, cu susținerea Regelui Carol I și a Reginei Elisabeta, noii ctitori, și-au îngăduit o mai mare libertate de creație în proiectarea și decorarea lor. Ceea ce trebuie subliniat este faptul că noile colecții de piese liturgice și obiecte de cult se remarcă printr-o reală calitate artistică și o execuție tehnică ireproșabilă, vădind preferința celor ce le-au comandat pentru manufactura unicat a designului Art Nouveau, noul curent artistic al vremii. O caracteristică a Art Nouveau-lui este accentul pus pe valoarea intrinsecă a liniei și pe potențialul ei grafic de a sublinia și reliefa structura formelor. Alte elemente definitorii Stilului 1900 sunt: compoziția asimetrică dar echilibrată, modul de expresie bidimensional, – ca o reacție împotriva concepției iluzioniste asupra formei, calitatea liniei (delicatețea, forța, cursivitatea etc.) accentuând efectul decorativ al suprafeței –, preferința pentru formele închise, eliptice, ale căror contururi descriu traiectoria curbiliniile ample, armonios ondulate, uneori serpentine, cu ritmuri, când fluente, când sincopate și dinamice.

Creatorii Art Nouveau au încercat să realizeze o sinteză între tehnică, formă și ornament, operele lor caracterizându-se prin capacitatea de a sublinia structura formei și de „a contopi atât obiectul cât și ornamentul lui într-o unitate organică”. Ei urmăreau ca aspectul practic să fie împletit cu cel decorativ, subliniindu-se rolul pe care ornamentul îl dobândește în economia ansamblului. El nu rămâne doar un ornament aplicat pe o suprafață exterioară, ci este implicat, guvernând întreaga structură formală a subiectului, fuzinea ornamentului cu forma fiind principiul stilistic fundamental al Art Nouveau-lui [11].

Iar în ceea ce privește restaurarea mormintelor, aceasta s-a făcut cu ne grijă. La un moment dat, arhitectul Lecomte du Noüy, care trebuia să supravegheze îndeaproape mersul lucrărilor de restaurare, neluându-și responsabilitățile cu toată seriozitatea, a lăsat restaurarea mormintelor în grija unor muncitori. Muncitorii respectivi, au depus la groapa de gunoi a orașului, pe malul Bahluiului, ceea ce găsiseră în morminte. Într-o zi, cineva venea la un bijutier cu un inel voievodal de vânzare. Bijutierul a anunțat autoritățile și, astfel, s-a descoperit că inelul respectiv fusese găsit pe malul Bahluiului într-o grămadă de gunoi; așa s-a aflat de greșeala făcută. Efectuându-se cercetări în locul indicat, au mai fost găsite acoperăminte de mormânt, încă un inel voievodal și oseminte. Deși sunt

date mai puțin cunoscute, ele au fost consemnate și sunt mărturii istorice. A fost un întreg scandal la nivel de țară pentru restaurarea mănăstirii în acea perioadă.

În 1863, după secularizarea averilor mănăstirești, biserica a fost închisă, funcționând cu statutul de muzeu, ca o filie a Mitropoliei care, fiind atât de aproape, și-a asumat grija mănăstirii. Biserica a fost redeschisă în 1991, ca mănăstire [11].

Clădirea în care se află Sala Gotică fiind restaurată de mai multe ori, ultima dată în 1960 [8].

Începute în 1995, lucrările de restaurare ale exteriorului bisericii „Sfinții Trei Ierarhi” s-au încheiat la finele anului 2012. Ele au durat atât de mult pentru că a fost vorba de o restaurare laborioasă, complexă și importantă. Cea mai mare pondere a lucrărilor a constat în oferirea unei siguranțe pereților și structurii zidăriei. Pereții, fiind erodați și având fisuri mari, s-au făcut găuri transversale de-a lungul fiecăruia pentru a se realiza armături și injectări de beton. Au mai fost lucrări de integrare, acolo unde bucăți de piatră lipseau, completări, operațiuni chimice de curățare a pietrei, gomaj, încheind cu așa-numita hidrofobizare, care protejează ulterior piatra de intemperii (ploi, zăpezi etc.) [11]

Lucrările de restaurare au adus bisericii și anexelor o serie de modificări importante, dar care nu au afectat concepția arhitecturală inițială și cu atât mai puțin decorațiunile în piatră ale fațadelor.

2. Palatul Culturii din Iași este o expresie a romantismului în arhitectura oficială a României.

Istoric: De-a lungul timpului [12], în zona respectivă a orașului s-a dezvoltat ansamblul curții domnești (atestată documentar începând cu 1434). În 1804 – 1806, prințul Alexandru Moruzi a construit un impunător palat domnesc, în stil neoclasic (arhitect Johan Freywald). Afectat de incendii, palatul avea să fie refăcut de prințul Mihail Sturza în 1841 – 1843 (arhitect Nicolae Singurov). După Unirea de la 1859 și mutarea capitalei la București (1862), clădirea devine palat administrativ. Un incendiu din 1880 afectează din nou clădirea, aceasta fiind refăcută între 1880-1883. La începutul secolului al XX-lea se ia decizia refacerii în stil nou a întregului palat după un plan care prevede și mărirea suprafeței prin adăugarea de corpuri noi, în scopul creșterii funcționalității clădirii. Primele lucrări ce presupun demantelarea vechiului palat au loc în 1906.

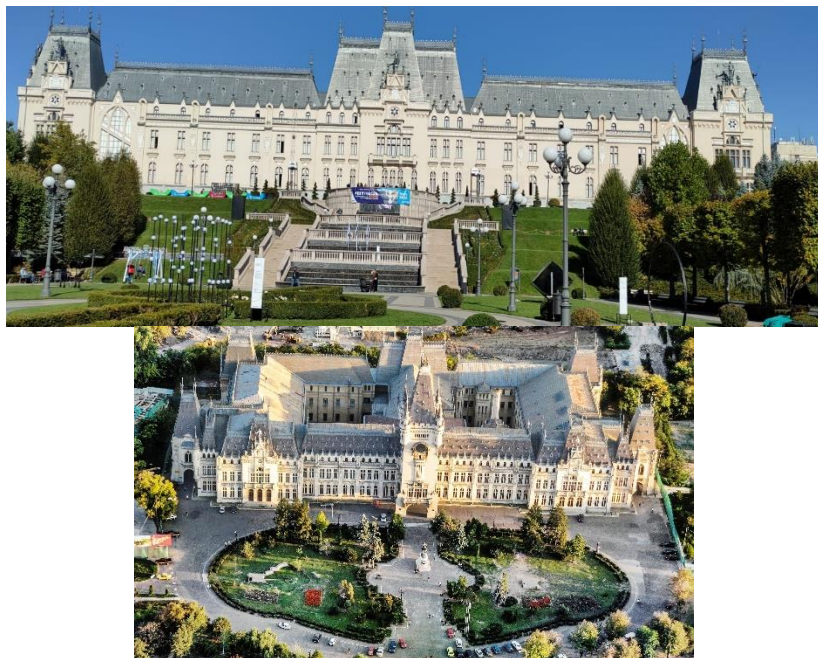

Fig. 4. Palatul Culturii din Iași, România

Lucrările de reconstruire și extindere au început în 1907, păstrându-se din vechiul palat principalele temelii, parterul și o parte din zidurile etajului. Noul edificiu a fost realizat în stilul neogotic, după planurile arhitectului Ion D. Berindei, absolvent al Ecole Nationale et Speciale des Beaux-Arts [2], ajutat de arhitecții Filip Xenopol și Grigore Cerchez, în spiritul palatelor comunale din Occident. Arhitectul a optat pentru stilul neogotic datorită deschiderilor generoase pe care acest stil el oferea față de preeminența zidăriei neoclasică [13]. Întreruptă în timpul Primului Război Mondial, construcția palatului s-a prelungit pe durata a două decenii. Inaugurarea a avut loc la 11 octombrie 1925 de către regale Ferdinand al României.

Edificiul pentru început a fost Palat Administrativ și de Justiție, adăpostind toate instituțiile administrative ale orașului, iar din anul 1955 primește denumirea de Palat al Culturii. În prezent în interiorul său funcționează Complexul Muzeal Național Moldova (coordonând patru muzee: Muzeul de Artă, Muzeul Etnografic al Moldovei, Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu”, Muzeul de Istorie a Moldovei) și Centrul

de Cercetare și Conservare-Restaurare a Patrimoniului Cultural și Biblioteca Județeană Gheorghe Asachi [14].

Arhitectura: Palatul Culturii [15] conceput în spiritul palatelor comunale din Europa de Vest, este o îmbinare fericită a mai multor stiluri arhitecturale: neogotic, romantic și neobaroc. Marcând puternic arhitectura vechii capitale a Moldovei, Palatul s-a impus ca o adevărată efigie încă de la apariția ei în peisajul urbei. În afara monumentalității și frumuseții ei, clădirea se distingea prin instalații și echipamentele tehnice moderne, achiziționate din Germania, precum și prin feronerie realizată de Casa Haug și de renumitele firme franceze Krieger, Mericier și Bagvès. Mobilierul Palatului de Justiție, în stil neogotic, a fost proiectat și realizat în celebrele ateliere Albert Goumain din Paris și de către firma Mappel din Anglia.

În ciuda aspectului arhaicizat, la construirea Palatului, blocurile de piatră au fost înlocuite cu materiale ușoare și mult mai puțin costisitoare. În plus, la decorarea unor săli, s-a folosit materialul brevetat de Henri Coandă, denumit bois-ciment (rum-beton), un amestec de ipsos cu clei și ciment, care imită textura lemnului de stejar. Remarcabile sunt și elementele de feronerie decorativă, care se pot admira, de exemplu, la ușile de la Sala Voievozilor. Clădirea a fost, de asemenea, dotată cu facilități ultramoderne pentru epoca respectivă, cum ar fi iluminatul electric, încălzitul (pneumatic), sistemul de ventilație, termostate, aspiratoare, care porneau toate de la subsol, unde se afla centrala mașinilor [16].

Edificiul se deschide printr-un hol generos – Holul de onoare, conceput în stil neogotic, spațiu care se finalizează cu o boltă în ogivă decorată cu vitralii. Decorațiunile spațiului au fost concepute în două etape diferite: epoca de început, până în anul 1914, numită epoca lui Carol I (1866-1914), și epoca lui Ferdinand I (1914-1927), diferențiate prin stilul în care acestea au fost realizate. Epoca lui Carol este preponderent neoclasică, epoca lui Ferdinand este predominant barocă, îmbinată cu Art Nouveau. Este cunoscută implicarea reginei Maria, o mare iubitoare de Art Nouveau, în cea de a doua etapă, în Sala Voievozilor găsindu-se și monograma acesteia.

În prima perioadă de edificare, stilul folosit a fost sobru și sever, în a doua etapă ornamentele s-au multiplicat, iar elementele decorative au fost marcate puternic de baroc: capitelurile compozite, console în acoladă decorate cu elemente florale și vegetale sau console simple și elegante

neoclasică, frize decorative cu elemente vegetale, florale sau zoomorfe și multe scuturi heraldice, multe cu semnificație istorică heraldică, multe doar decorative. Sigur a doua etapă a fost preferată de Berindey, acesta fiind un mare arhitect al detaliilor, care a excelat în realizarea acestora. Arcadele în arc frânt, ornamentate cu muluri, sunt realizate alături de arce în plin cintru, arce aplatizate (cu un cintru sau trei cindre, mâner de coș) ornamentate cu elemente artistice (fleuroni, mascaroni și blazoane) [15].

Balconul în consolă a fost conceput cu un parapet traforat cu baluștri în acoladă și ornamentat cu o friză cu elemente zoomorfe. Scutul heraldic este prezent în întreaga zonă și se integrează desăvârșit în ansamblul ornamentelor între care apare aproape obsesiv simbolul muschetonului. Remarcabilă este și compoziția circulară realizată în mozaicul pardoselii. Este vorba de un Bestiarum gotic, în care sunt înfățișate tot felul de animale fantastice: acvile bicefale, dragoni, grifoni, himere și lei. Mozaicul din holul central al Palatului este o reproducere fidelă a rozetei din biserica abației Saint-Pierre-sur-Dives (1235-1245), din nordul Franței (departamentul Calvados, regiunea Basse Normandie). Modelul din secolul XIII era realizat în plăci de teracotă și nu în mozaic. Prin reluarea acestui model, specific unei catedrale gotice, arhitectul Berindey a dorit să confere edificiului său o atmosferă de sacralitate. Scările monumentale simetrice sunt construite din marmură de Carrara, iar parapetul este realizat din baluștri în acoladă, decorați cu acvile cu scut, ce simbolizează deschiderea de drumuri. Arcele în ogivă, specifice stilului neogotic, prezintă numeroase elemente decorative, în stil neobaroc, iar în câmp scuturi heraldice de dimensiuni mari. Bolta nervurată și bogat ornamentată este susținută de coloane simple și canelate ale căror capitelluri compozite încântă privitorul cu elemente florale atent concepute [15].

Pe lângă incontestabila valoare istorică și culturală, acest edificiu se remarcă și prin deosebitele elemente ale arhitecturii sale. Faimos este ceasul cu trei cadrane din turnul clădirii, acestea având diametrul de 3,25 și fiind decorate cu vitralii mici, ce reprezintă cele 12 zodii. Potrivit arhitectului I.D. Berindey, cei doi oșteni, pictați în frescă și care străjuiesc ceasul, sunt plăieșii lui Dragoș Vodă, descălecătorul Moldovei. De menționat sunt, de asemenea, cele 8 clopote din turnul Palatului, ce reproduc „Hora Unirii” la fiecare oră exactă. Melodia este înregistrată pe un tambur cu 69 știfturi, amintind nu doar „Unirea cea mică” din 1859, ci și „Unirea cea mare” din 1918 [17]

Sala Voievozilor, situată la etaj, este cea mai frumoasă și monumentală încăpere a palatului, fiind ornamentată distinct de celelalte săli. Numele sălii se datorează unei celebre galerii de portrete ale domnilor Moldovei, pornind de la Decebal, Traian și Aurelian, trecând apoi la întemeietorii statului medieval și continuând seria conducătorilor acestui teritoriu până la regele Carol al II-lea. În zona de vest a sălii se află un monumental șemineu de marmură, decorat cu un basoreliev care reprezintă un „Arbore istoric”, împodobit cu portretele celor mai însemnați domni ai Moldovei, în vârful căruia tronează portretul regelui Ferdinand [15]

Reconstrucții și restaurări: Întregul proiect de reabilitare a Palatului Culturii din Iași [16] s-a desfășurat în intervalul octombrie 2007 – ianuarie 2016, cu o întrerupere de 3 ani (oct. 2011 – oct. 2014), perioadă în care lucrările deja executate în prima etapă a investiției au intrat în conservare. Peste 350 de specialiști au reabilitat zidurile, pictura interioară și exterioară, dar și mobile, cu o suprafață de 34.000 mp. Au fost salvate, pe cât s-a putut, și zidurile vechi găsite în fundația Palatului care pot fi observate prin podele de sticlă. **Valoarea totală a investiției** (cuprinde proiectarea și cele două etape ale execuției lucrărilor) este de 26.433.342 Euro, fără TVA.

Fig. 5. Elemente restaurate

Trebuie subliniat faptul că investiția a prins din plin perioada de aproximativ trei ani cu limitări bugetare severe, fapt ce a impus Unității de Management a Proiectului și Ministerului Culturii eforturi constante pentru a reuși îndeplinirea finalizării lucrărilor.

În cadrul reparațiilor anterioare [16] din 1968-1970 s-a intervenit agresiv și neinspirat asupra construcției. Au dispărut finisajele originare, chiar realizate din materiale simple, s-a modificat cromatica Sălii

Voievozilor, s-a modificat Sala Coandă, vechile picturi fiind acoperite cu vopsele neinspirate, frumoasele picturi cu semnificații heraldice. Dar, cel mai important este faptul că s-au distrus intervențiile solicitate de Regina Maria, o mare iubitoare a stilului Art Nouveau. Faptul că pictura s-a acoperit cu straturi de tencuială nu a fost până la urmă o pierdere, la decopertare s-a constatat că aceasta poate fi recuperată, pentru multe dintre spații, dar pentru altele acestea nu s-au mai găsit, ele fiind distruse inițial la realizarea lucrărilor de reparații. Important este faptul că s-a distrus integral pictura bolții din Sala Voievozilor, care a înlocuit frumoșii crini cu stele. Astfel, desenele din anii 1935, studiate prin diferite tehnici, au scos la iveală existența crinului realizat pe tavan.

Există multe zone la care pictura originală a fost distrusă prin curățarea agresivă, făcută cu mijloace mecanice și pentru această zonă a fost necesară refacerea. Un exemplu este pictura din cele două săli, cele mai ornamentate din palat, Sala Coandă și Sala Voievozilor, la care s-au constatat două situații distincte. În Sala Coandă, la decopertare, s-au scos la lumină vechile picturi și soluția de restaurare a acestora din punct de vedere pictural a putut fi rezolvată. Zonele decopertate s-au restaurat și doar pentru o mică zonă a fost necesară repictarea și integrarea cromatică. Și în Sala Voievozilor s-au descoperit straturi de pictură realizate în diferite epoci, precum și pictura cu stratul original, care s-a curățat cu mare grijă și a fost restaurată, dar în același timp o mare parte a bolții sălii a fost distrusă, vechea pictură fiind descoperită pe o zonă mică, fiind refăcută integral, bazându-ne pe vechile imagini și pe analizele efectuate.

3. Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași reprezintă o construcție aflată în proprietate publică. În prezent este în subordinea Ministerului Culturii și Cultelor al României, instituție responsabilă atât de activitatea operațională, cât și de păstrarea și conservarea construcției. Clădirea menționată este înscrisă în Lista monumentelor istorice, codul LMI IS-II-a-A-03735 [2], ceea ce semnifică faptul că este un ansamblu arhitectural de interes național. Sunt recunoscute însă și valorile sale istorică și culturală. Fiind considerată cea mai veche și cea mai frumoasă construcție de acest gen din țara vecină, este utilizată ca bun imobil cultural, în care activează Teatrul Național Vasile Alecsandri din Iași și Opera Națională Română.[18]

Istoricul: Apariția construcției actuale a Teatrului Național din Iași a fost impulsionată de dezvoltarea culturală a orașului. Locuitorii ieșeni doreau să viziteze spectacolele, însă clădirea vechiului Teatru de la Copou

a fost distrusă în urma unui incendiu puternic, în noaptea de 17 spre 18 februarie 1888. Casele boierești erau neîncăpătoare pentru astfel de evenimente, astfel în anul 1894 este aprobat contractul cu arhitecții vienezi Fellner și Helmer care aveau în portofoliu mai mult de 20 de teatre în Europa (Viena, Praga, Odessa, Mainz, Hamburg, Oradea, Darmstadt, Budapesta, Timișoara, Augsburg, Cernăuți, Carlsbad, Fiume, Pressburg, Szegedin, Cluj, Berlin) considerate „modele de bun gust și de bună orânduire” [19].

Fig. 5. Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași

Execuția construcției a fost realizată de o companie românească din București, iar uzina electrică și cea termică au fost realizate de o societate din Berlin [18]. Uzina electrică, de altfel, reprezintă o noutate în dezvoltarea orașului, dat fiind faptul că a permis alimentarea primelor instalații de iluminat public din Iași (iluminatul Pieței Teatrului cu 12 lămpi electrice cu arc voltaic) care constituie începutul electrificării orașului Iași. Lucrările de construcție au durat doi ani și, în 1896, la 1-2 decembrie, în cadrul unei impresionante ceremonii culturale de două zile, a avut loc evenimentul solemn de inaugurare.[20]

În anul 1956, cu prilejul aniversării a 140 de ani de la primul spectacol în limba română, care a avut loc pe 27 decembrie 1816 la inițiativa cărturarului român Gheorghe Asachi, teatrul ieșean primește numele marelui poet, dramaturg și om de cultură, Vasile Alecsandri.[20]

Arhitectura: Monumentul arhitectural adăpostește adevărate comori. Pentru a marca intrarea principală în clădirea teatrului, arhitecții au recurs la un portic clasic, format din patru coloane de ordin compozit. Frontonul, care constituie podoaba exterioară cea mai atrăgătoare a clădirii, înfățișează o scenă mitologică, ale cărei personaje și animale sunt reprezentate în plină mișcare. Somptuoasa fațadă a monumentului este împodobită cu balcoane, sculpturi în altorelief și coloane ionice angajate.[20]

Sala Mare cu 740 de locuri organizată în stal, loje și balcon impresionează prin rafinamentul, fantezia și somptuoșitatea ornamentelor de inspirație barocă și rococo, atât în sculpturile, cât și în picturile prezente.

Iluminatul este asigurat de prezența a 1418 lămpi electrice și a candelabrului cu 109 becuri din cristal de Veneția.[19]

Veritabilă bijuterie arhitectonică, interiorul clădirii Teatrului Național oferă publicului remarcabile capodopere decorative. Cortina principală, pictată de maestrul vienez Lenz și terminată de unul din discipolii săi, este concepută sub forma unei alegorii a vieții cu cele trei vârste în plan central, la dreapta fiind imaginat simbolic momentul de Unire a Principatelor din 1859; partea stângă a fost pictată de ucenicul lui Lenz, fapt constatat și de diferența de stil și culoare. Plafonul și cortina de fier (sau de incendiu) au fost pictate de Alexander Goltz. Cortina de fier prezintă motive ornamentale dispuse simetric, iar plafonul – adevărată operă de artă – a avut ca tematică conceptul de poveste, reprezentată figurativ prin alegorii paradisiace, nimfe și îngeri încadrați de o stucatură rococo. Tot pe plafon, deasupra fosei orchestrei, se află stema provinciilor reunite, cu însemnele heraldice ale fiecăreia, iar din stema regală aflată într-un plan paralel, cel mai vizibil este sceptrul, însemnele regale fiind îndepărtate după abdicare. [21]

În anul 2015, BBC include clădirea Teatrului Național „Vasile Alecsandri din Iași în „Topul celor 7 teatre care îți taie respirația” [22]

Reconstrucții și restaurări: La nici un an de la deschiderea oficială, s-a suspendat activitatea teatrului din cauza lucrărilor necesare, în urma avariilor produse de tasări ale terenului de fundare, evidențiate prin fisuri și crăpături ale elementelor structurale ale construcției.

1. În anul 1920 s-a propus, de către cadrele tehnice ale orașului și ale primăriei, închiderea teatrului, pentru a se preveni o catastrofă. În anul 1940, ca urmare a cutremurului de pământ, a căzut policandrul din sala de spectacole. În timpul celui de-al II-lea război mondial Iașul a fost bombardat, în anul 1944, pe clădirea teatrului căzând două obuze; unul dintre obuze a explodat la nivelul șarpantei, dislocând învelitoarea și distrugând o fermă metalică, iar al doilea a străpuns cupola, deteriorând-o, fără să explodeze. Între anii 1955 și 1960 s-au semnalat fisuri în zona intrării principale și a holului principal, cu urmări asupra elementelor structurale.[23]

2. În 1969 s-au semnalat, din nou, fisuri și tasări vizibile în zona de vest a sălii de spectacol, din cauza umezirii loessului care constituie stratul de fundare, precum și a existenței unor pivnițe și beciuri sub fundațiile clădirii.

3. Începând cu anul 1970, clădirea teatrului este ținută sub observație permanentă, urmărindu-se evoluția tasărilor și variația pânzei freatice. S-a constatat că, din cauza ridicării pânzei freatice, clădirea se tasează lent și inegal. Ca urmare a agravării tasărilor, în anul 1973 Teatrul Național a fost închis din nou.[23]

4. În perioada 1973 – 1974 s-au executat, prin electro-silicizare, lucrări de consolidare a terenului de fundare, lucrări care au stopat tasările, dar au provocat o puternică salinizare a pereților, până la înălțimi apreciabile, cu influențe negative în ceea ce privește integritatea materialelor de construcție. În aceeași perioadă s-au executat și lucrări de consolidare a edificiului, din punct de vedere structural.

5. După cutremurul de pământ din 1977 s-au executat alte reparații și consolidări, dar fără a fi efectuate toate lucrările menționate în expertiză și în proiectul de consolidare.

6. După cutremurul din 1986, clădirea a suferit alte degradări, în urma expertizei fiind propuse lucrări de consolidare a elementelor structurale.

7. De fiecare dată, lucrările s-au axat pe câte un element deteriorat, având ca impact mascarea curentă a defectelor, însă nu a fost efectuată nicio consolidare pentru a înlătura cauza sau, cel puțin, pentru a-i minimiza impactul.[23]

8. La începutul anilor 2000, s-a hotărât consolidarea și restaurarea clădirii Teatrului Național “Vasile Alecsandri” din Iași.

9. În urma inspectării tehnice, rezultatele obținute, prin toate metodele utilizate, au condus la o singură concluzie: construcția prezenta deficiențe de concepție și execuție, iar materialele erau de slabă calitate, necesitând intervenții majore.[23]

În anul 2006, clădirea, aflată în proces de restaurare și refacere întrerupt însă din lipsă de fonduri, a fost inclusă în Programul de „Reabilitare a monumentelor istorice din România”.

În cele din urmă, edificiul a fost renovat cu ajutorul acestui program de finanțare rezultat în urma semnării Acordului-cadru de împrumut dintre România și Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei (BDCE).

Valoarea investiției (cuprinde lucrările de execuție) este de 9.284.155 Euro, fără TVA. Durata de execuție a lucrărilor a fost de 32 de luni calendaristice și au fost finalizate în aprilie 2012.[16]

4. Catedrala Mitropolitană a Moldovei și Bucovinei din Iași este una dintre cele șase catedrale mitropolitane ortodoxe din România [24]. Reprezintă o construcție monumentală din secolul al XIX-lea, construită pe locul unde s-au aflat temeliiile a două biserici mai vechi: biserica Albă (sec. XV) și biserica Stratenia (sec. XVII). Este inclusă în Lista monumentelor municipiului Iași având codul IS-II-m-A-04069.01 [2], ceea ce semnifică faptul că este un monument arhitectural de interes național. Face parte din ansamblul mitropolitan, fiind cea mai importantă construcție. [25]

Fig. 6. Catedrala Mitropolitană a Moldovei și Bucovinei din Iași

Istoricul: Prima mențiune documentară a edificiului o reprezintă decretul domnitorului Ioan Sandu Sturdza din 8 august 1826, însă construcția propriu-zisă se datorează insistenței mitropolitului Veniamin Costachi [25]. Piatra de temelie a fost pusă pe 3 iulie 1833 de către mitropolit, evenimentul fiind precedat de o amplă campanie de colectare a fondurilor necesare (1833-1834). Alături de domnitor și mitropolit au contribuit: vornicul V. Alecsandri, hatmanul Sturdza, vornicul Lupu Balș, postelnicul Iordache și Pulcheria Ghica, Constantin și Alexandru Mavrocordat, vornicul Dracachi Roset, aga Gheorghe Hermeziu, mănăstirile Slatina, Coșula, Pângărați, Râșca, Bogdana, Adam, Mavromor, Hangu și Bisericani [26]. Lucrările au început în anul 1833. Primii specialiști care au fost angajați pentru a planifica și executa

catedrala au fost arhitecții vienezi Johann și Gustav Freywald. Ei au adoptat pentru noua biserică stilul neoclasic, întâlnit și la alte biserici monumentale din țări europene cu o mare tradiție în domeniu (Italia, Austria, Ungaria ș.a.) [25, 27]. Dorindu-se ca biserica să fie încăpătoare și impunătoare, spațiul interior a fost realizat potrivit canoanelor arhitecturale, prevăzându-se existența unei cupole enorme. [28]

Acea cupolă, ridicată după planul arhitectului Freywald, era mult prea grea, afectând rezistența generală a construcției. Din acest motiv, înțelegerea dintre Mitropolitul Veniamin și arhitecții occidentali a fost desfăcută. La 1 aprilie 1838 este angajat arhitectul rus - Singurov. Acesta, văzând uriașele crăpături din ziduri, cauzate de greutatea cupolei centrale, a recomandat desfacerea ei. Acest specialist a proiectat o nouă cupolă, de data acesta construită din lemn - finalizarea având loc spre sfârșitul anului 1840. [25]

Soluția a fost salvatoare doar pentru început. Deja în primăvara anului 1842 crăpăturile din zid erau accentuate, amenințând întreaga structură. Starea de îngrijorare pricinuită de condițiile în care se afla construcția, dar și exilarea la Mănăstirea Slatina a Mitropolitului Veniamin Costachi în anul 1842 au dus la oprirea lucrărilor. Liniștea de la șantierul catedralei a fost tulburată în ziua de 23 mai 1857. Deși era programată a fi desfăcută bucată cu bucată, bolta nu a mai rezistat. În ziua de vineri, 23 mai 1857, cupola centrală de lemn s-a prăbușit sub propria greutate, surpând și coloanele din interior. [25]

La 15 aprilie 1880 se pune cea de-a doua piatră fundamentală. Planurile sunt refăcute de arhitectul Alexandru Orăscu, rectorul Universității din București, care adaugă cele două rânduri de pilaștri masivi din interior. Se renunță la cupola de mari dimensiuni, înlocuind-o cu un sistem de patru bolți, despărțite prin arce transversale. Pictorul bucureștean, Gheorghe Tătărăscu, împodobește Catedrala cu icoane și elemente decorative care impresionează prin diversitate și sensibilitate de influență renașcentistă, noutăți căutate de pictura bisericească românească în secolul al XIX-lea, dar respectând canoanele Erminei ortodoxe [25]. Atât în realizarea celor 4 scene biblice de pe bolțile navei centrale, cât și în zugrăvirea chipurilor de sfinți și în alcătuirea compozițiilor decorative, se resimte rigoarea neoclasicismului de factură italiană. Se realizează, astfel, un inspirat echilibru între pictură și stilul arhitectonic. [28]

Sfințirea Catedralei, la 23 aprilie 1887, a fost o sărbătoare pentru întreaga națiune. Familia primului rege al României, Carol I, și-a legat numele de acest sfânt lăcaș prin donații de mare preț, fiind pictată în tabloul votiv de la intrare. [25]

La 15 aprilie 1880 se pune cea de-a doua piatra fundamentală. Refacerea planurilor bisericii este încredințată arhitectului Alexandru Orascu, rectorul Universității din București. El adaugă cele două rânduri de pilaștri masivi în interior, realizând o clădire de plan bazilical, cu o navă centrală și două nave laterale mai mici. Păstrează cele patru turnuri laterale decroșate, dar renunță la cupola centrală de mari dimensiuni, înlocuind-o cu un sistem de patru bolți, despărțite prin arce transversale. Lucrările au fost finisate în anul 1887. [29]

Arhitectura: Catedrala ieșeană este o clădire monumentală de plan dreptunghiular, marcată la colțuri de patru turlle decroșate. Stilul arhitectural este inspirat și din forme târzii ale renașterii italiene, asemănător cu al vestitei biserici "Trinita del Monte" din Roma. Biserica are un plan bazilical, cu două nave laterale separate prin arcade placute cu marmură și elemente decorative renaștentiste.

Elementele decorative, atât în interior, cât și în exterior, sunt dominate de baroc. Pictura s-a făcut astfel încât să creeze o constantă în stilul arhitectural, iar pictorul Gheorghe Tattarescu a realizat aici una din culmile creației sale. În patrimoniul catedralei este și o frumoasă icoana cu „Învierea Domnului” de Irineu Protenco.

Vitraliile au fost lucrate inițial la Munchen. După al II-lea război mondial au fost refăcute în vremea Mitropolitului Justinian, din 1948 Patriarh al României.

Fațada estică e reprezentată de șase coloane așezate pe un soclu înalt de piatră. Pe panoul de la nivelul aticului este reprezentată în basorelief scena „Întâmpinarea Domnului”. Fațada vestică este încoronată cu un timpan în care apare chipul Sfântului Gheorghe, încadrat de coloane și de un fronton arcuit. Coama acoperișului este decorată cu fleuron în zinc și cruci stilizate, iar cele 4 turlle completează farmecul și monumentalitatea clădirii.

Pictura murală a fost realizată tot în stil renaștentist de marele pictor bucureștean Gheorghe Tattarescu [7], care a fost chemat la Iași în aprilie 1885. Maestrul a realizat peste 250 de figuri individuale și compoziții de ansamblu. Pe peretele de la intrare poate fi admirată pictura ctitorilor, regele Carol I și regina Elisabeta, dar și mitropoliții Veniamin

Costachi și Iosif Naniescu (primul a demarat proiectul, iar al doilea l-a finalizat). Catapeteasma impresionează prin sculptura ornamentală în lemn de tei acoperit cu foiță de aur, având motive vegetale (tulpini, flori și frunze de acant). În fața acesteia, domină tronurile regale și arhieresti, bogat decorate. De o însemnătate deosebită în rândul enoriașilor este icoana Maicii Domnului, considerată făcătoare de minuni, întrucât s-a observat că a lăcrimat în anul 1854. [7]

Zilele orașului sunt legate de hramul Sf. Cuvioase Parascheva (14 Octombrie), când are loc cel mai mare pelerinaj ortodox din România (circa jumătate de milion de pelerini). Catedrala este un loc magnific de rugăciune și reculegere, în care se găsesc toate categoriile de vârstă în căutarea unei apropieri de spiritualitate. [7]

Renovare/restaurare: După cel de-al doilea război mondial, la Catedrala Mitropolitană din Iași au fost efectuate lucrări de reparație, consolidare și renovare în 1957 (când au fost montate și noi vitralii) și în 1963. Din anul 1997, Catedrala Mitropolitană din Iași se află într-un amplu proces de re consolidare, finisat practice în anul 2020. Lucrările au fost inițiate de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel în vremea slujirii ca Mitropolit al Moldovei și Bucovinei. Din 2008 până în 2020 au fost coordonate de Mitropolitul Teofan. [26]

Una dintre sursele financiare pentru restaurare au fost fondurile structurale europene alocate prin intermediul Programului Operațional Regional (Axa Prioritară 5 - Dezvoltarea durabilă și promovarea turismului, domeniu major de intervenție 5.1 - Restaurarea și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural), prin care proiectul „Valorificarea turistică a Ansamblului Mitropolitan Iași” a primit suma de 60.215.216 milioane de lei românești (cu TVA), din care suma de 47.668.448 milioane de lei (aproximativ 11 milioane de euro) reprezintă asistența financiară nerambursabilă. [30]

Concluzii. Pierderea bunurilor culturale este ireparabilă și ireversibilă. Orice dispariție a patrimoniului cultural va afecta în mod inevitabil toate domeniile vieții generațiilor prezente și viitoare, va duce la sărăcire spirituală, rupturi în memoria istorică, ruina societății în ansamblu. Ele nu pot fi compensate nici prin dezvoltarea culturii moderne, nici prin crearea de noi opere semnificative. Acumularea și conservarea valorilor culturale stă la baza dezvoltării civilizației [3, p.1].

Un mic studiu de caz pe clădirile de patrimoniu din Iași pune pe tapet haosul existent în domeniu: o legislație ineficientă, slabă colaborare

instituțională și o speranță pusă în seama societății civile. Factorul agravant pentru pericolul în care se afla patrimoniul construit în Iași, îl constituie, presiunea investițiilor imobiliare și a dezvoltărilor necontrolate, care anturează distrugerea a ceea ce a mai rămas intact după demolările agresive din anii comunismului: centrele istorice ale orașelor, zonele de arhitectură protejată, siturile arheologice, arhitectura rurală tradițională, și căile de acces la acestea. Aceste distrugerii sunt favorizate de menținerea - sub pretextul încurajării dezvoltării - a unei legislații extrem de permissive în domeniile urbanismului, amenajării teritoriului, protejării mediului și a patrimoniului istoric.

În ceea ce privește construcțiile analizate, se atestă că atât procesul de construcție, cât și multiplele renovări nu au fost efectuate permanent după normele în vigoare. În goana de a crea obiecte unicat, s-au efectuat diverse greșeli de proiectare și de execuție a lucrărilor planificate, materialele de construcție nu au corespuns calității preconizate. În cadrul procesului de restaurare, la unele clădiri s-au constatat distrugerii de elemente decorative importante, fapt ce știrbește din valoarea arhitecturală a monumentelor istorice.

O altă problemă o constituie finanțarea limitată a acestor obiective, astfel încât pentru a realiza lucrările propuse cu banii disponibili se recurge la înlocuirea materialelor de construcție cu altele mai puțin calitative și angajarea forței de muncă ieftină și necalificată.

Domeniul patrimoniului cultural al României ar trebui să reprezinte o prioritate la nivel național, luând în considerare caracterul reprezentativ-identitar al patrimoniului, necesitatea imperioasă a protejării acestuia, din perspectiva recunoașterii patrimoniului ca valoare de interes național, unanim recunoscută ca resursă neregenerabilă de dezvoltare durabilă, generatoare de progres și coeziune socială.

Societatea în ansamblul este datoră cu un efort fără precedent de reflecție și acțiune pentru a înțelege că propria sa identitate culturală și dezvoltarea este legată de patrimoniul cultural pe care l-a moștenit și pe care trebuie să-l redea generațiilor viitoare. Statul are datoria să acționeze ferm pentru conservarea patrimoniului cultural național, a memoriei istorice, aceasta fiind o condiție esențială pentru viitorul european al României.

Bibliografie:

1. UNESCO, 1989, p. 57

2. Monumente din Iași. Disponibil: http://www.monumenteIasi.ro/pagina.php?v=despre_monumente, accesat la 01.10.2021
3. Chiriac, N. , Ursu, V. and Bostan, I. (2021) Legal Liability for Violation of Romania's Legislation Regarding the Protection of Historical Monuments, an Integral Part of the National Cultural Heritage. *Open Access Library Journal*, **8**, 1-18. doi: [10.4236/oalib.1107475](https://doi.org/10.4236/oalib.1107475).
4. Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice (republicată) MO nr. 938 din 20 noiembrie 2006
5. Legea nr. 5/2000 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național (Secțiunea a III-a – Zone Protejate) MO nr. 152 din 12 aprilie 2000
6. Ghid pentru turiști. Disponibil: http://www.roturism-info.ro/orase/judetul-Iasi/Iasi.html?fbclid=IwAR0K9rUK1szc-Chuqa9hidnLBi-OIFuIWS7LAM4xj8QHw0_gLZ9fuec5jMg, accesat la 01.10.2021
7. <https://Iasi.travel/ro>, accesat la 01.10.2021
8. <http://www.manastireasftreiierarhi.ro/despre>, accesat la 04.10.2021
9. <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/cum-si-de-ce-s-a-zidit-biserica-trei-ierarhi>, accesat la 04.10.2021
10. Remus Rus, Parascheva, în „Dicționar al sfinților”, București, Univers Enciclopedic, 1999
11. <https://sfintiitreiierarhi.mmb.ro/stilul-art-nouveau-reflectat-designul-mobilierului-de-strana-al-bisericii-manastirii-sfintii-trei>, accesat la 04.10.2021
12. Palatul Culturii din Iași. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Palatul_Culturii_din_Ia%C8%99i#Istorie, accesat la 06.10.2021
13. Ifitmi Sorin, Iașii. Simbolurile unui oraș simbol, Iași, Editura Trinitas, 2008. P.118
14. Rusu Constantin-Liviu, Rusu, Olga, Souvenir de Iassy, Iași, Editura Erota, 2000, p.55
15. <https://palatulculturii.ro/palatul-culturii-Iasi>, vizitat la 13.10.2021 accesat la 06.10.2021
16. <https://www.umpcultura.ro/investitii-finalizate>, accesat la 06.10.2021
17. <https://www.edusoft.ro/palatul-culturii-din-Iasi>, accesat la 06.10.2021

18. <https://www.teatrulnationalIasi.ro/pagini/teatru>, accesat la 07.10.2021
19. https://adevarul.ro/locale/Iasi/foto-teatru-national-Iasi-inclus-bbc-intr-o-lista-scurta-sapte-teatre-taie-respiratia-1_55197049448e03c0fd0e1d38/index.html, accesat la 07.10.2021
20. <https://www.entertix.ro/g/110/teatrul-national-vasile-lecsandri-Iasi.html>, accesat la 07.10.2021
21. <http://www.turism-Iasi.ro/index.php?id=77>, accesat la 07.10.2021
22. <https://www.bbc.com/culture/article/20150327-your-seven-breathtaking-theatres>, accesat la 08.10.2021
23. Firtea Constantin, Teatrul Național Vasile Alecsandri din Iași: Consolidare și restaurare, în Revista construcțiilor nr. 103, 104, 105, 106 din 2014
24. <https://www.edusoft.ro/catedrala-mitropolitana-din-Iasi>, accesat la 09.10.2021
25. <https://catedralamitropolitanaIasi.mmb.ro/istoria-catedralei-mitropolitane>, accesat la 09.10.2021
26. <https://basilica.ro/catedrala-din-Iasi-isi-asteapta-pelerinii-fara-schele-dupa-30-de-ani-de-lucrari>, accesat la 09.10.2021
27. <http://www.bisericata.ro/catedrala-mitropolitana-Iasi/mitropolia-moldovei-arhitectura>, accesat la 09.10.2021
29. <https://www.crestinortodox.ro/biserici-manastiri/mitropolia-moldovei-bucovinei/catedrala-mitropolitana-Iasi-68107.html>, accesat la 09.10.2021
30. <https://doxologia.ro/viata-bisericii/documentar/cupola-centrala-catedralei-mitropolitane-din-Iasi-o-enigma-istoriei>, accesat la 09.10.2021